

Inleiding

Grensoverschrijdend gedrag (GOG) is een fenomeen dat in alle sectoren voorkomt waar een gezags- of machtsrelatie speelt. Helaas dus ook in het speelpleinwerk. Er bestaan geen oplossingen die GOG altijd en overal kunnen vermijden, noch op het speelplein, noch in andere sectoren. Elk speelplein doet er wel goed aan om een hierover een beleid te voeren en het thema bespreekbaar te houden. Deze infofiche heeft als doel om speelpleinen hierin te ondersteunen.

In deze infofiche

- Wat is grensoverschrijdend gedrag?
- Seksueel grensoverschrijdend gedrag
- Een beleid
- Preventie
- Bewijs van goed gedrag en zeden
- Herkennen van signalen
- Aanpak
- Vermoeden van GOG buiten het speelplein
- Discretieplicht en meldingsplicht
- De kuskesdans, vleeshoop, verkrachttertje...
- Rol van de VDS
- Gespecialiseerde organisaties en informatie

Wat is grensoverschrijdend gedrag?

GOG is...

Gedrag waarbij iemand grenzen, regels of waarden overschrijdt - of daarmee dreigt - met materiële, lichamelijke of psychische schade voor anderen of zichzelf tot gevolg. De persoon is zich niet per se bewust van de gevolgen en effecten van zijn gedrag.

Er zijn verschillende soorten GOG: verbaal, psychisch, fysiek, materieel, seksueel, tav zichzelf... Niet elke vorm van GOG is strafbaar maar dat betekent niet dat het toelaatbaar is.

“Wat voor de één toelaatbaar is, gaat voor de ander over de persoonlijke grens. Er spelen dus subjectieve elementen een rol.” Dit argument wordt soms aangehaald om GOG niet aan te pakken of in een grijze zone te houden.

In deze infofiche gaat het over situaties die voor elk kind als grensoverschrijdend worden beschouwd.

Zo bijvoorbeeld: seksueel GOG, pesten, discriminatie, sexting, fysiek of mentaal geweld, stalking, fysieke of mentale bedreigingen, kindermishandeling...

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Voor situaties van seksueel GOG, hanteren wij de volgende definitie van Sensoa:

Elke vorm van seksueel gedrag van of ten aanzien van een kind in verbale, non-verbale of fysieke zin, al dan niet opzettelijk, waarbij het seksueel gedrag niet voldoet aan een of meerdere van de zes criteria uit het **Vlaggensysteem** van Sensoa:

1. Wederzijdse toestemming: Gaan alle betrokkenen akkoord en voelen zij zich er prettig bij?
2. Vrijwilligheid: Is er geen sprake van beloning, manipulatie, druk of dwang?
3. Gelijkwaardigheid: Zijn de betrokkenen gelijkwaardig op het vlak van leeftijd, intelligentie, macht en maturiteit?
4. Ontwikkeling: Is het gedrag typisch en aanvaardbaar voor de ontwikkelingsfase?
5. Context: Houdt het gedrag rekening met de omgeving en stoort het niemand?
6. Zelfrespect: Veroorzaakt het gedrag geen fysieke, emotionele of psychische schade bij de persoon zelf?

Aan de hand van deze 6 criteria kan je seksueel gedrag indelen in 4 categorieën, aangeduid met verschillende kleuren vlaggen.

- Groene vlag: aanvaardbare seksuele situatie.
- Gele vlag: licht grensoverschrijdende seksuele situatie.
- Rode vlag: ernstig grensoverschrijdende seksuele situatie.
- Zwarte vlag: zwaar grensoverschrijdende seksuele situatie.

Het Vlaggensysteem helpt je om tot een goed overwogen reactie te komen na het toepassen van 6 criteria op een concrete situatie. Dat geeft tegenwicht tegen emotioneel of paniekerig reageren, of tegen onverschilligheid.

Een beleid

Een goed doordachte visie en een bewust beleid is essentieel vooraleer men start met het uitdenken van concrete acties voor preventie of aanpak.

Een beleid over GOG vertrekt vanuit de visie van de organisatie. Met de VDS stellen we zeven zaken voorop

1. Vertrouwen in de jongeren.

Op speelpleinen komen dagelijks veel kinderen langs en zijn er vele jongeren actief. Het kan niet de bedoeling zijn om een heksenjacht te starten of een schrikbewind te voeren. Een goed beleid vertrekt vanuit vertrouwen.

2. Nultolerantie tav elke vorm van GOG.

Geen enkele vorm van GOG kan op het speelplein getolereerd worden. Niet tav kinderen en ook niet tav animatoren.

3. De slachtoffers staan voorop.

In elke situatie stelt men het belang van de slachtoffers voorop, ook in situaties die tegenstrijdig zouden zijn met het belang van de werking zelf.

4. Laagdrempelig

Elk kind en elke animator weet bij wie hij/zij terecht kan en die personen zijn vlot toegankelijk.

5. Vertrouwelijk

Elk kind en elke animator kan rekenen op volledige discretie om problemen te bespreken.

6. Herstelbevorderend

Het beleid focust ook op hulp bieden aan iedereen die fouten wil erkennen.

7. Duurzaam

Voorvallen worden aangegrepen om situaties in de toekomst zoveel mogelijk te vermijden.

Preventie

Zoals gezegd, is het helaas niet mogelijk om alle gevallen van GOG te vermijden maar dat mag geen excuus zijn om niets te doen. Preventieve maatregelen hebben wel degelijk effect.

We denken hierbij aan:

- **In het algemeen:**
 - Het aanduiden van vertrouwenspersonen: een ervaren animator, een hoofdanimator of speelpleinverantwoordelijke. Het kan hierbij interessant zijn om zowel een man als vrouw als vertrouwenspersoon te hebben.
 - Het thema bespreekbaar maken en levendig houden bij kinderen en animatoren.
 - Visualiseren van de nultolerantie tegen GOG.
 - Vlaggensysteem van *Sensoa* communiceren.
 - Alert zijn voor signalen en risicofactoren bij kinderen en animatoren. (*zie verder*)
 - Aandacht besteden in en buiten activiteiten om kinderen te leren kennen.
 - Contact onderhouden met gespecialiseerde organisaties (contactgegevens up to date houden, preventieve acties samen uitwerken...)
- **Specifiek ten aanzien van animatoren**
 - Als een speelpleinorganisator wil inzetten op jeugdwerk en jongeren, zet ze een ploegbaas of coach in (bv. jeugddienstmedewerker of stuurgroepverantwoordelijke) die dicht op de jongeren zit, die de animatoren kent en ondersteunt, met hen praat. Hij/zij bouwt een band op met de jongeren, kent hen, evalueert hen, stuurt hen bij, laat hen groeien, coacht. Op die manier kan men sneller signalen opvangen. Dit is evenmin een sluitende garantie, maar is - naast op en top jeugdwerk - een belangrijke schakel in een risicoanalyse.
 - Dit kan in de vorm van een kennismakingsgesprek, peter/meter-systeem, nieuwe en ervaren animatoren die samen activiteiten geven, teambuilding, individuele evaluaties...

Bewijs van goed gedrag en zeden

Animatoren verplichten om een bewijs van goed gedrag en zeden (of uittreksel uit het strafregister) te laten voorleggen is voor de VDS duidelijk **geen goede maatregel**. Integendeel, het geeft een vals gevoel van veiligheid.

Waarom?

- Als er nog geen veroordeling is, is er niks zichtbaar op het uittreksel.
- Voor minderjarigen (een groot deel van de animatoren is minderjarig) komt dat niet automatisch op het 'bewijs'.
- Als er geen correctionele rechtbank is tussengekomen, verdwijnen genoteerde feiten na 3 jaar van het strafblad.
- Zelfs wanneer er wel een veroordeling is, komt dit pas na geruime tijd (kan in sommige gevallen enkele jaren duren) op het uittreksel.
- Als iemand nooit 'gepakt' werd voor bepaalde feiten, dan blijft het uittreksel ook blanco.
- Belangrijker nog: ook inhoudelijk is de VDS geen voorstander om te streven naar dergelijke formele attesten of garanties. Het werpt een extra drempel op om vrijwilliger te worden en staat haaks op het principe van vertrouwen in jongeren.

Organisaties zoals de VVJ, het *Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk* en *Sensoa* onderschrijven deze aanpak eveneens en raden net als wij aan meer in te zetten op sensibilisering én op risicoanalyse om ongepast gedrag te voorkomen.

De VDS pleit dan ook voor de andere bovenstaande maatregelen ter preventie.

Herkennen van signalen

Op de websites van de gespecialiseerde organisaties bestaan er lijsten van signalen of risicofactoren van GOG. (bijvoorbeeld op www.kindengezin.be/img/grensoverschrijdend-gedrag.pdf)

Veel van deze signalen kunnen zich bij ieder van ons en op elk moment voordoen. Het betekent niet automatisch dat er zich GOG voordoet.

Het is belangrijk om attent te zijn voor de **combinatie** van een aantal signalen, de **frequentie** of de **graad van ernst** van de verschillende signalen. Deze signalen kunnen leiden tot een **vermoeden** en verdere opvolging van de situatie.

Aanpak

Één aanpak die voor iedereen en voor elke situatie geldt, is er natuurlijk niet.

Elk **kind** vergt een specifieke aanpak. Elke **animator** vergt een specifieke aanpak. Maar ook verschilt de aanpak naargelang een **situatie**

- Acut is: schakel onmiddellijk de politie en hulpdiensten in.
- Chronisch of éénmalig is.
- Door jouzelf wordt gezien of door iemand anders gemeld wordt.
- "Voldoende" bewezen of er enkel een vermoeden is.

We verzamelden enkele tips in aanpak.

Aanpak tav het slachtoffer

- Bepaal vooraf wie aanwezig zal zijn op het gesprek.
- Beloof nooit dat je het niet verder zal vertellen.
- Laat het kind zijn/haar verhaal doen en laat het kind merken dat je zijn/haar verhaal serieus neemt.
- Stimuleer het kind om dit in de eerste plaats zelf aan de ouders te melden (ga indien nodig mee of vraag de ouders naar het speelplein). In sommige kan het noodzakelijk zijn dat je dit toch zelf aan de ouders meldt.
- Overleg (intern en/of extern) of dit aan officiële instanties gemeld moet worden.

Aanpak tav de dader

- Bepaal vooraf wie aanwezig zal zijn op het gesprek.
- Laat de persoon zijn/haar verhaal doen, luister en noteer.
- Meld de persoon wat de volgende stappen zijn die je zal ondernemen. (overleg, melding aan ouders, politie, persoon schorsen...)
- Overleg (intern en/of extern) of dit aan officiële instanties gemeld moet worden.
- Bekijk samen met de persoon welke hulp hem/haar kan geboden worden.

Aanpak tav de werking

- Hou dit discreet. Niet iedereen hoeft op de hoogte te zijn.
- Schrijf alle stappen op die je in deze situatie zet.
- Geef iedereen (kinderen en/of animatoren) die de nood voelt de tijd en ruimte om zijn/haar verhaal te doen.
- Indien nodig, stuur de werking bij.
- Indien dit zich toch (dreigt te) verspreid(en), zorg voor een snelle en duidelijke communicatie. Dit zowel intern tav de ploeg als extern. (zie infofiche crisiscommunicatie op <https://www.speelplein.net/ondersteuning/infofiche>)
- De lokale ondersteuners van de VDS ondersteunen waar nodig. (zie verder)

Vermoeden van GOG buiten het speelplein

Het gebeurt soms dat kinderen zaken vertellen tegen animatoren die gebeuren in de thuissituatie. Daar heb je als speelpleinwerking **geen vat op**.

Indien er zorgwekkende signalen zijn, ga in gesprek met het kind om je vermoeden meer te staven. Indien er voldoende signalen zijn, schakel dan de **gespecialiseerde organisaties** in. Zij zullen je raad geven over de volgende stappen.

Meldingsplicht en discretieplicht ... hoe zit dat nu?!

Ben je als animator verplicht om actie te ondernemen als je een vermoeden hebt van kindermishandeling? Mag je vertrouwelijke informatie door spelen naar anderen, ook als je weet dat de persoon in kwestie je in vertrouwen genomen heeft?

Er wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen meldingsplicht en beroepsgeheim.

meldingsplicht of burgerlijke aangifteplicht

Als blijkt dat je vermoeden groot genoeg is om aan te nemen dat kind onrecht wordt aangedaan of in nood verkeerd, heb je als burger **de plicht** om dit door te geven. Zoals je ook verplicht ben om een misdrijf te melden als je getuige bent. Als je dat niet doet, pleeg je schuldig verzuim. Je hoeft niet meteen de politie op te bellen, maar je moet wel kunnen aantonen dat je er alles aan gedaan hebt om de persoon in nood te helpen, hetzij door zélf hulp te bieden, hetzij door de hulp van anderen in te schakelen. Dat is een morele plicht, hoewel het nalaten ervan niet strafrechtelijk vervolgbaar is.

Discretieplicht

Jeugdwerk valt niet onder het beroepsgeheim, maar je hebt als animator of speelpleinverantwoordelijk wel discretieplicht. Dit wil zeggen dat je de vertrouwelijke informatie niet moedwillig misbruikt of doorgeeft aan derden. Geef enkel de noodzakelijke informatie door aan de verantwoordelijke of de betrokkenen. Wie de discretieplicht schendt, kan in uiterste geval strafrechtelijk veroordeeld worden.

Een vertrouwensrelatie opbouwen met kinderen, jongeren en/of ouders is echter wel belangrijk. We beschermen deze vertrouwensrelatie door de belofte om vertrouwelijke informatie niet zomaar door te geven aan derden. Er is wel sprake van een **discretieplicht**. Het is in het belang van de betrokken kinderen dat je als animator altijd discreet omgaat met vertrouwelijke informatie.

Evenwichtsoefening met onze vertrouwensrelatie

Zoals hierboven al aangegeven vinden we, het jeugdwerk, het opbouwen van een vertrouwensrelatie met kinderen, jongeren en/of ouders wel heel belangrijk. We beschermen deze vertrouwensrelatie door de belofte om vertrouwelijke informatie niet zomaar door te geven aan derden. Als we het nodig vinden om vertrouwelijke informatie te delen, betrekken we hierbij de personen in kwestie of vragen we hun toestemming, liefst voor je de info deelt. Leg uitvoerig uit waarom je actie moet ondernemen en bewaak de veiligheid en het welbevinden van het kind.

Er zijn situaties waarbij toestemming vragen niet wenselijk of mogelijk is. Dan mag - na overleg met de speelpleinverantwoordelijke - er gehandeld worden zonder toestemming te vragen.

De kuskedans, vleeshoop, verkrachtertje...

De kuskedans doen met kleuters, vleeshoop met de tieners of verkrachtertje met de animatoren, een goed idee?

Met de VDS stellen we speelplezier voorop, ook in deze discussie. Het kan niet de bedoeling zijn dat deze spelletjes niet meer gespeeld mogen worden. Ze brachten duizenden kinderen al vele uren speelplezier.

Maar ook hier pleiten we voor gezond verstand en in het bespreekbaar maken van het thema met de kinderen en animatoren. Dit past voor ons perfect in het beleid en in de preventieve acties die we hierboven geschreven hebben.

Rol van de VDS

De VDS heeft geen psychologen in dienst. Indien er zich gevallen voordoen verwijzen wij voor psychologische ondersteuning door naar gespecialiseerde partners waar wij contact mee onderhouden. Wel kan de VDS ondersteuning en advies bieden aan verantwoordelijken hoe ze zulke situaties kunnen aanpakken en mee nadenken hoe de werking verder kan blijven draaien. Daarvoor komen onze lokale ondersteuners ter plaatse.

Indien de VDS zelf op de hoogte gebracht wordt van situaties, proberen wij in de mate van het mogelijke discreet melding te maken aan de lokale speelpleinwerking. Daarbij zijn we natuurlijk afhankelijk van de info van eerdere werking(en) die ons al dan niet bereikt. Als we informatie krijgen dat een animator waarover uitspraak is of waarbij uitgesproken vermoedens spelen (bv. vanwege lopend onderzoek), ook op een andere werking terecht komt, dan brengen we de lokale speelverantwoordelijke op de hoogte. Dit is uiteraard geen sluitend systeem.

Ook binnen de VDS voeren we beleid over dit thema. Onze vertrouwenspersonen zijn in de eerste instantie onze directeur HR en een lid van de Raad van Bestuur. We houden het thema in de aandacht bij onze eigen vrijwilligers en stafmedewerkers als onderdeel van verschillende preventieve acties.

Gespecialiseerde organisaties en informatie

Opgelet: Het is niet zo dat elk van deze organisaties automatisch ter plaatse komen indien zich situaties voordoen. Vraag dit na en maak ook jullie verwachtingen duidelijk.

Algemeen

- <http://www.onderwijs.vlaanderen.be/nl/centra-voor-leerlingenbegeleiding>
- www.awel.be
- www.sensoa.be
- www.kindermishandeling.be
- www.1712.be

Seksueel GOG

- Jong en van Zin

- <https://www.jongenvanzin.be/space> (werkvormen om seksueel GOG bespreekbaar te maken bij kinderen van 8 tot 12 jaar)
- <https://www.jongenvanzin.be/oke-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag> (spel om seksueel GOG bespreekbaar te maken bij kinderen van 12 tot 16 jaar)
- <https://www.jongenvanzin.be/publicatie/niets-mis-mee-omgaan-met-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-het-jeugdwerk> (spel over seksueel grensoverschrijdend gedrag in het jeugdwerk)
- Kind en gezin
 - <https://www.kindengezin.be/kinderopvang/sector-babys-en-peuters/veiligheid-en-gezondheid/grensoverschrijdend-gedrag/> (tips om met GOG om te gaan)
- Childfocus
 - www.sexting.be (omgaan met sexting)

Pesten

- Jong en van Zin
 - <https://www.jongenvanzin.be/publicatie/schwung-pakket-pestpreventie> (pestpreventie)
- Tumult
 - <https://tumult.be/pesten>

Kindermishandeling

- Specifieke infofiche op www.speelplein.net/ondersteuning/infofiche